

судде» для одноособового розгляду справи; 2) закріпити в усіх процесуальних кодексах звертання «Шановний судде» для цілей колегіального розгляду; 3) увідповіднити форми звертання, передбачені в Регламенті КСУ, з нормами українського правопису в частині використання кличного відмінка та відсутності в активному вжитку дієприкметників теперішнього часу на зразок «головуючий».

Література:

1. Кравчук О., Остащук І. Судова символіка І. Б. Остащук. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 528 с.

2. Регламент Конституційного Суду України від 05.03.1997 р. (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v001z710-97> (дата звернення: 27.11.24).

3. Антиюридичний словник: Регламентація мовного етикету в законах. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія*. 2015. Вип. 73. С. 183–187.

4. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради: Навч. посібник 2-ге вид., стереотип. К.: Либідь, 2001. 240 с.

5. Український правопис 2019 року. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/%202019.pdf> (дата звернення: 27.11.24).

6. Картка законопроекту «Про внесення змін до Закону України "Про судоустрій і статус суддів» (щодо форми звертання до суду у судовому засіданні)» № 9035 від 27.07.2011. Верховної Ради України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=9035&skl=7.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-463-7-6>

СПІВВІДНОШЕННЯ СУДОВОГО ТЛУМАЧЕННЯ ТА КОНКРЕТИЗАЦІЙ НОРМ ПРАВА

Кунець Олександр Дмитрович

аспірант (081 Право)

*Приватного вищого навчального закладу «Європейський університет»
м. Київ, Україна*

Тлумачення та конкретизація норм права є правовими категоріями, що нерозривно пов'язані із правозастосуванням норм закону, що є інколи абстрактними по відношенню до конкретних ситуацій суспільних відносин, в тому числі при здійсненні судочинства. Адже, незважаючи на те що сам процес здійснення судами тлумачення та конкретизації

норм права не регламентовано законодавством, фактично це є найбільш легітимізованим державою способом застосування законодавства в конкретних випадках. Тому, їх наукове дослідження є актуальним для розуміння та вироблення підходів судів різних рівнів та спеціалізацій до правозастосування, яке відповідає прагненням України стати європейською правовою державою.

Дослідження судового тлумачення та конкретизацій норм права в Україні досить ґрунтовно досліджувались за радянських часів, але ці роботи мають на сьогодні здебільшого історичний аспект, оскільки не у повній мірі відповідають євроінтеграційним процесам держави, цінностям, політичним змінам та глибоким демократичним перетворенням, які пришвидшеними кроками невідворотно змінюють та гартують нашу країну після початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року.

Тому, особливу увагу привертають дослідження українських вчених, які в своїх працях звертали увагу на питання дослідження судового тлумачення та конкретизації норм права Андрушакевич Ю. В., Антошкіна В. К., Білоус О. В., Волошенюк О. В., Бобровник С. В., Гордієнко О. С., Карашук К., Косцова І. П., Копитова О. С., Марченко А. А., Савченко К. Ю., Савчин Н. М., Скрипник Д. О., Палешник С., Христова Г. О., Шевченко А. Є. та ін. Також, корисними є напрацювання зарубіжних вчених Dworkin R., Baker B., Moulton J., Scalia A., Schmidt J., Solum L. та ін.

Підходи до розуміння термінів тлумачення та конкретизація норм права серед багатьох вчених достатньо різняться в залежності від сфери, способу, суб'єктного складу та інших критеріїв правозастосування.

На наш погляд, через намагання всебічно підійти до визначення поняття тлумачення, слід звернути увагу на формулювання Білоуса О. В., який під тлумачення норм права він розуміє інтелектуально-вольову діяльність інтерпретатора, що здійснюється на підставі принципів та за допомогою способів тлумачення, спрямована на з'ясування та/або роз'яснення змісту правової норми з метою правильного й однакового їх розуміння та застосування на практиці, може закріплюватися в спеціальних актах інтерпретації, науково-практичних коментарях до законодавства, доктринальних джерелах та інших зовнішніх формах результатів тлумачення [1; 53].

Варто відмітити, що конкретизація норм права в правозастосовній діяльності переходить у судження про юридичну кваліфікацію – вибір юридичного факту за допомогою за допомогою його атрибутивних ознак і встановлення індивідуального правового регулятора [2; 34].

Як зазначає Волошенюк О. В., конкретизація норм права – це діяльність компетентних суб'єктів, що полягає в усуненні або зменшенні (скороченні) невизначеності нормативних приписів в процесі

правотворчості та правозастосування за допомогою спеціальних засобів юридичної техніки [3; 24].

Тобто, судове тлумачення норм права зводиться до з'ясування та/або роз'яснення змісту та об'єму правової норми, а конкретизація по своїй суті є встановленням визначеності правових норм відносно конкретної ситуації правозастосування при здійсненні судочинства.

З'ясування цих явищ при здійсненні різних форм судочинства вимагає методологічних напрацювань для розуміння правового механізму здійснення належного судочинства, власне суть тлумачення та конкретизації, визначення їх взаємозв'язку і співвідношення є відповідними позиціями для подальшого наукового пошуку щодо цих правових явищ.

Як зазначає Андрушакевич Ю. В. [4; 9–10] в залежності від розуміння визначення тлумачення та конкретизації норм права, у юридичній літературі є різні точки зору на співвідношення конкретизації та тлумачення правових норм серед яких відокремлюють наступні: 1) тлумачення ототожнюється з конкретизацією юридичних норм; 2) конкретизація поглинається тлумаченням; 3) тлумачення поглинається конкретизацією та розглядається як форма конкретизації; 4) конкретизація та тлумачення співвідносяться як мета та засіб; 5) право на конкретизацію виходить з права на тлумачення; 6) тлумачення та конкретизація розглядаються як самостійні поняття, тісно пов'язані між собою.

Тлумачення та конкретизація за змістом та об'ємом правозастосування є різними в першу чергу за своїми результатами.

Відтак, погоджуюсь з Антошкіною В. К., що позиція про самостійність тлумачення і конкретизації, на нашу думку, здається найбільш обґрунтованою. Співвідношення і взаємодія конкретизації та тлумачення норм права проявляються у різних формах і залежать від специфіки правової норми. Встановлено, що тлумачення і конкретизація – це взаємопов'язані, але не однакові за своєю правовою природою явища [5; 62].

На нашу думку, взаємозв'язок та взаємопов'язаність судового тлумачення та конкретизації норм права полягає перш за все у тому, що це явища як завжди об'єктивно існують при здійсненні судочинства, оскільки його процес передбачає з'ясування норм, що регулюють спірні правовідносини та послідовую конкретизацію шляхом застосування (інколи поглиблення, врегулювання прогалин) норм до конкретної ситуації, що відображається в процесуальних документах відповідного суду.

Особливістю судового тлумачення та конкретизації норм права в Україні, на нашу думку наразі є те, що не зважаючи на об'єктивну наявність при здійсненні кожного судового провадження та вкрай важливе значення для забезпечення авторитету судової влади щодо забезпечення прав осіб шляхом справедливого розгляду справ, єдності

судової практики, судова влада не виробила єдиних підходів, а законодавець не регламентував наразі процес тлумачення та конкретизації при правозастосуванні. Тому, подальше наукове дослідження даного питання є актуальним, для розробки теоретичних основ нормативно-правового закріплення процесу правозастосування судами.

Література:

1. Білоус О.В. Тлумачення норм права: поняття та сутність. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. Iunie 2020. С. 46–53. URL: <http://jurnaluljuridic.in.ua/archive/2020/3/7.pdf>
2. Конкретизація права в процесі правозастосовної діяльності / О. С. Гордієнко // *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 14(1). С. 33–36. URL: https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc14/part_1/12.pdf
3. Волошенюк О. В. Засоби конкретизації норм права. *Форум права: електрон. наук. фахове вид.* 2018. № 1. С. 23–31. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2018_1_5.pdf
4. Андрушакевич, Ю. В. Призначення та особливості конкретизації в процесі тлумачення норм права / Ю. В. Андрушакевич // *Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Право / гол. ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород : Говерла, 2011. Вип. 16. С. 9–12.*
5. Антошкіна В. К. Юридичне тлумачення: теорія та практика: дис.... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Науковий керівник А. Є. Шевченко. Харківський національний університет внутрішніх справ, 2021. 491 с. Доступно за адресою: <https://uacademic.info/ua/document/0521U101573>.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-463-7-7>

ПОНЯТІЙНО-ПРАВОВЕ МИСЛЕННЯ У ДАВНЬОМУ РИМІ: ЖИВИЙ ГОЛОС ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Кучеренко Денис Сергійович

консультант з юридичних питань

*Громадської організації «Запорізький обласний центр
культурного розвитку «Парнас»*

м. Запоріжжя, Україна

Протягом століття після ухвалення Законів XII таблиць та пізніших законів, в яких було ще багато невизначеного, і заснованих на них легісакційних позовів, право в основному розробляється понтифіками